

Σχεδιασμός, Εφαρμογή και Αξιολόγηση προγραμμάτων Μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο Δημοτικό σχολείο μέσω μιας συνεργατικής έρευνας δράσης

Κατερίνα Καζέλα, Σχολική Σύμβουλος 56^{ης} Περ. Προσχολικής Αγωγής, Δυτικής Αττικής

Ταχ. Δ/ση: Κόμης 20, Περιστερί, 12137, Αθήνα

Τηλ: 210-5775123/6944561661

e-mail: kazelakat@sch.gr

Αρετή Διαμαντοπούλου, Νηπιαγωγός, Msc Σχολικής Ψυχολογίας και Msc Κοινωνιολογίας

e-mail: aretidiam@gmail.com

Ασπασία Καμπουράκη, Νηπιαγωγός, Msc Συγκριτική Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα

e-mail: aspasiakam@yahoo.fr

Πηνελόπη Κομινάκη, Νηπιαγωγός, Msc Organization, Planning and Management in Education

e-mail: penelopekom@yahoo.gr

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν ο σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση προγραμμάτων Μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο Δημοτικό σχολείο.

Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 6 νηπιαγωγοί, η σχολική σύμβουλος της 56^{ης} περιφέρειας Προσχολική αγωγής και 78 παιδιά.

Ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και αξιολόγηση του προγράμματος πραγματοποιήθηκε μέσα σ' ένα αλληλεπιδραστικό περιβάλλον όπου οι συμμετέχοντες ακολούθησαν τα βήματα μιας συνεργατικής έρευνας δράσης στο πλαίσιο της οποίας ανέπτυξαν στενή συνεργασία μεταξύ τους, αντάλλαξαν ιδέες και πρακτικές και επαναπροσδιόρισαν το σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος μέσω της αναστοχαστικής μεθόδου.

Το πρόγραμμα είχε ως θεωρητικό πλαίσιο την οικοσυστημική προσέγγιση και περιελάμβανε δραστηριότητες που αφορούσαν τα επί μέρους οικοσυστήματα του παιδιού: την οικογένεια, το δημοτικό σχολείο και το ευρύτερο περιβάλλον.

Για την αξιολόγηση των προγραμμάτων χρησιμοποιήθηκαν συνεντεύξεις-ομαδικές συζητήσεις με τα παιδιά, συνεντεύξεις με τις νηπιαγωγούς, η έκθεση της επόπτριας, ερωτηματολόγια προς τους γονείς καθώς και ο φάκελος αξιολόγησης των νηπίων.

Η μελέτη των δεδομένων που συλλέχθηκαν ανέδειξε σημαντικές αλλαγές κυρίως στη στάση και συμπεριφορά των παιδιών απέναντι στη διαδικασία μετάβασης τους στο Δημοτικό σχολείο. Επιπλέον, οι νηπιαγωγοί μέσα από τη διαδικασία αυτή ανέπτυξαν κουλτούρα συνεργασίας και υιοθέτησαν συνεργατικές μορφές εργασίας στην εκπαιδευτική πρακτική γεγονός που βοήθησε στον αποτελεσματικό σχεδιασμό, εφαρμογή και αξιολόγηση των προγραμμάτων που υλοποίησαν.

Summary

The purpose of this paper is to present the planning, implementation and evaluation of transition programmes from preschool to primary school. The sample of the study consisted of six preschool teachers, the school adviser and 78 children.

The methodology used was a cooperative action research. The theoretical framework was also based on ecological systems theory developed by U. Bronfenbrenner, including activities related to the multiple contexts in a child's life (family, primary school and community).

The evaluation of the programmes revealed significant changes in children, mainly in their behaviour and attitude towards the transition to primary school. In addition, teachers developed a "cooperative culture" which also helped in effective planning, implementation and evaluation of the programmes.

Εισαγωγή

Η μετάβαση των νηπίων από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο θεωρείται μια από τις σημαντικές και κρίσιμες αναπτυξιακές περιόδους της παιδικής ηλικίας η οποία σηματοδοτείται από έντονες αλλαγές τόσο στην προσωπικότητα του παιδιού όσο και στο οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον, αλλαγές που έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή του εξέλιξη, στην κοινωνικοποίηση, αλλά και στη διαμόρφωση των βαθύτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του.

Η έννοια της μετάβασης χαρακτηρίζεται ως ένα ατομικό, προσωπικό, ιδιαίτερο και μοναδικό βίωμα για το κάθε άτομο το οποίο συνδέεται με αλλαγές στους ρόλους και στις περιβαλλοντικές συνθήκες. Με την είσοδό τους στο σχολείο τα παιδιά έχουν να αντιμετωπίσουν ένα περιβάλλον που είναι εντελώς διαφορετικό σε σχέση με τις προηγούμενες εμπειρίες τους όσον αφορά στο πρόγραμμα, στο χώρο και στα πρόσωπα και καλούνται να προσαρμοστούν σ' αυτές τις καινούργιες συνθήκες μέσα από ένα νέο ρόλο, το ρόλο του μαθητή (Margettes, 2002). Ο τρόπος που θα βιώσει και θα αντιμετωπίσει τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή του ένα παιδί μπορεί να έχει αρνητικά και θετικά χαρακτηριστικά καθώς η διαδικασία της μετάβασης «*συνδέεται με συγκεκριμένες προσδοκίες και ενθουσιασμό ενώ ταυτόχρονα μπορεί να παρουσιάσει ποικίλους βαθμούς έντασης κι ανησυχίας*» (Broström, 2002, 52).

Η μετάβαση ενός παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό δεν είναι μια υπόθεση που αφορά μόνο το ίδιο, αλλά και τους γονείς του. Ο βαθμός ανταπόκρισης των παιδιών αλλά και των γονέων στους καινούργιους ρόλους εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες όπως η οικογενειακή οικολογία, το δίκτυο επικοινωνίας σχολείου-οικογένειας, η κατάλληλη προετοιμασία του σχολείου υποδοχής και οι επιδράσεις του ευρύτερου κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος (Βρυνιώτη & Ματσαγγούρας, 2005). Η συστηματική μελέτη των παραγόντων που επιδρούν κατά τη διαδικασία της μετάβασης αποτέλεσε αντικείμενο ερευνών που εστίασαν κυρίως στην οριοθέτηση των εννοιών «*σχολική ωριμότητα*», «*σχολική ικανότητα*» και «*σχολική ετοιμότητα*», έννοιες οι οποίες αναφέρονται στις απαραίτητες προϋποθέσεις που πρέπει να έχει ένα παιδί για μια επιτυχημένη μετάβαση (Τοκμακίδου, 2007).

Για το σκοπό μιας επιτυχημένης μετάβασης προτάθηκαν διάφορες προσεγγίσεις οι οποίες βασίζονται σε διαφορετικές επιστημολογικές και ιδεολογικές αφετηρίες. Ένα από τα μοντέλα που προτάθηκαν, το οικοσυστημικό-αναπτυξιακό μοντέλο (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000), φαίνεται να προσφέρει ένα λειτουργικό πλαίσιο για τη μελέτη της μετάβασης, τον καθορισμό των κριτηρίων για μια πετυχημένη μετάβαση και να στηρίζει αποτελεσματικά την οργάνωση σχετικών προγραμμάτων. Κύριος υποστηρικτής του μοντέλου αυτού υπήρξε ο Nickel ο οποίος ασχολήθηκε συστηματικά με το ζήτημα της μετάβασης και της σχολικής ωριμότητας (Τοκμακίδου, 2007). Τόνισε ότι η εξέλιξη του παιδιού είναι μια σχέση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις ατομικές προϋποθέσεις ανάπτυξης και περιβαλλοντικούς παράγοντες, γι' αυτό και αντιμετώπισε τη σχολική ωριμότητα ως το αποτέλεσμα μιας αμοιβαίας δράσης μεταξύ τριών διαφορετικών περιοχών του ίδιου συστήματος που δρουν ισοδύναμα και αλληλοσυσχετιζόμενα: του σχολείου, του

μαθητή και της «οικολογίας» τους. Συνεπώς, η μετάβαση δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται ως ένα γεγονός που βιώνει το παιδί αλλά ως μια διαδικασία την οποία βιώνουν όλοι οι μετέχοντες, τα άτομα, οι εκπαιδευτικοί θεσμοί και τα γενικότερα κοινωνικά περιβάλλοντα (Rimm-Kaufman & Pianta, 2000).

Σύμφωνα λοιπόν με το εννοιολογικό περιεχόμενο του οικοσυστημικού-αναπτυξιακού μοντέλου η μετάβαση θεωρείται επιτυχημένη όταν το παιδί διαμορφώσει θετική στάση προς το σχολείο και όταν είναι σε θέση να ανταποκρίνεται δημιουργικά και με ευχαρίστηση στις απαιτήσεις που απορρέουν από το ρόλο του ως μαθητή (Griebel & Niesel, 2002). Επίσης, στα κριτήρια μιας επιτυχημένης μετάβασης θεωρείται η συνέχεια μεταξύ του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου σε επίπεδο των προσώπων, του αναλυτικού προγράμματος, του διδακτικού στιλ των εκπαιδευτικών, της διεύθετης του χρόνου και διαρρύθμισης του χώρου και τέλος της συμμετοχής των γονέων (Αλευριάδου, Βруνιώτη, Κυρίδης, Σιβροπούλου-Θεοδοσιάδου & Χρυσοφίδης, 2009, Γουργιώτου, 2008).

Η προβληματική της μετάβασης και η αναγκαιότητα για «ομαλή μετάβαση» έγινε αντικείμενο έρευνας και έντονης παιδαγωγικής συζήτησης σε διεθνές επίπεδο με κυρίαρχες της χώρες της Β. Αμερικής και Β. Ευρώπης, όπου διαχρονικές μελέτες με αξιόπιστα πορίσματα αναδεικνύουν τις προϋποθέσεις εισαγωγής των παιδιών του νηπιαγωγείου στο δημοτικό σχολείο (Αλευριάδου, κ.ά., 2009). Στη χώρα μας το ζήτημα της μετάβασης απασχόλησε αποσπασματικά ορισμένους επιστήμονες οι οποίοι εστίασαν το ενδιαφέρον τους γύρω από την προβληματική της χρονικής στιγμής της σχολικής ένταξης και στο ζήτημα της σχολικής ετοιμότητας και της διάγνωσης της (Πανοπούλου-Μαράτου, 1989, Πανταζής, 1991, Παπαδιώτη-Αθανασίου, 1989). Υπήρξαν ακόμα κάποιες μεμονωμένες ερευνητικές προσπάθειες και δημοσιεύματα που προσέγγισαν το ζήτημα της μετάβασης στο ελληνικό σχολείο και ανέδειξαν τις δυσκολίες καθώς και τις δυνατότητες εφαρμογής σχετικών προγραμμάτων (Βруνιώτη, 1999, 2005, 2007, Βруνιώτη & Ματσαγγούρας, 2005, Κιτσαράς, 2001, Μπαγάκης, Διδάχου, Βαλμάς, Λουμάκου & Πομώνης, 2006).

Η πρώτη επίσημη θεσμοθετημένη προσπάθεια έκφρασης της παραπάνω προβληματικής έγινε από το ΥΠΕΠΘ τη σχολική χρονιά 2007-8 μέσα από το πιλοτικό πρόγραμμα «*Διευκολύνοντας τη μετάβαση των νηπίων από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο*», στο πλαίσιο του οποίου αναπτύχθηκε η εργασία που θα παρουσιάσουμε. Για την πραγματοποίηση του παραπάνω προγράμματος οι συμμετέχοντες ακολούθησαν τα βήματα μιας συνεργατικής έρευνας δράσης η οποία προϋποθέτει την ανάπτυξη συνεργασίας από όλους τους εμπλεκόμενους σε όλες τις φάσεις της έρευνας (Cohen & Manion, 1994), αποσκοπώντας μέσα από τη διαδικασία αυτή στη διευκόλυνση τους για την υλοποίηση του προγράμματος καθώς και στην ενίσχυση της αυτομόρφωσης και επαγγελματικής τους ανάπτυξης.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν ο σχεδιασμός, εφαρμογή και αξιολόγηση προγραμμάτων Μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο Δημοτικό σχολείο.

Δείγμα της έρευνας

Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 6 νηπιαγωγοί από τέσσερα ολόημερα νηπιαγωγεία της Δυτικής Αττικής και η σχολική σύμβουλος της 56^{ης} περιφέρειας ως επόπτρια του προγράμματος. Ο αριθμός των παιδιών ήταν 78, 61 νήπια και 17

προνήπια από τα οποία τα 40 ανήκαν στην κατηγορία «κοινωνικά ευάλωτα άτομα» όπως αλλοδαπά, αλλοδαπά-αλλόθρησκα και παλιννοστούντες.

Μεθοδολογία

Για τους σκοπούς σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης των προγραμμάτων ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της έρευνας δράσης. Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν κατά την ανάπτυξη της έρευνας δράσης ήταν το ημερολόγιο νηπιαγωγού, ημερολόγιο του «κριτικού φίλου», βιντεοσκοπημένες δράσεις και φωτογραφικό υλικό. Επιπλέον, για την αξιολόγηση των προγραμμάτων χρησιμοποιήθηκαν συνεντεύξεις-ομαδικές συζητήσεις με τα παιδιά, συνεντεύξεις με τις νηπιαγωγούς, η έκθεση της επόπτριας, ερωτηματολόγια προς τους γονείς καθώς και ο φάκελος αξιολόγησης των νηπίων.

Η αρχή της έρευνας και η δημιουργία της ομάδας δράσης- μετάβασης

Η πρώτη συνάντηση των νηπιαγωγών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα είχε ως στόχο αφ' ενός τη γνωριμία των μελών μεταξύ τους και αφετέρου την παρουσίαση των βασικών χαρακτηριστικών του προγράμματος από τη σχολική σύμβουλο. Στην συνάντηση αυτή εκφράστηκαν απορίες, προβληματισμοί και αναδύθηκαν οι πρώτες δυσκολίες που εστίαζαν στην ελλιπή θεωρητική κατάρτιση τους στο ζήτημα της μετάβασης, στον τρόπο σχεδιασμού του προγράμματος, στην επιλογή των κατάλληλων διδακτικών πρακτικών και στην εφαρμογή του, δεδομένης της πολυμορφίας που χαρακτηρίζει τις σχολικές μονάδες και το πληθυσμό της Δυτικής Αττικής.

Για την επίλυση των προβλημάτων αυτών οι συμμετέχοντες αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια ομάδα, την ομάδα δράσης, που θα είχε ως βασικό σκοπό την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των μελών της για την πραγματοποίηση των επιδιωκόμενων στόχων. Προκειμένου να απαντηθούν τα ερωτήματα των εκπαιδευτικών της ομάδας και να ενισχυθεί η θεωρητική κατάρτιση τους στο ζήτημα της μετάβασης ακολουθήθηκε μια σειρά δράσεων όπως ενημέρωση από τη σχολική σύμβουλο για το ζήτημα της μετάβασης και παροχή επιμορφωτικού υλικού, βιβλιογραφική έρευνα από τα μέλη της ομάδας και μελέτη-σύγκριση των αναλυτικών προγραμμάτων Νηπιαγωγείου και Δημοτικού. Επιπλέον, για την περαιτέρω αποσαφήνιση της κατάστασης θεωρήθηκε αναγκαία η παρουσίαση από κάθε σχολική μονάδα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, ώστε να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό του προγράμματος.

Ένας ακόμη παράγοντας ο οποίος σύμφωνα με το οικοσυστημικό μοντέλο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μετάβαση του παιδιού είναι η οικογένεια, γι' αυτό και στη φάση αυτή αποφασίστηκε η ανάγνωση των προσδοκιών, στάσεων και αντιλήψεων των γονέων σε θέματα αποστολής του νηπιαγωγείου και ειδικότερα της μετάβασης. Για το σκοπό αυτό κατασκευάστηκε ερωτηματολόγιο το οποίο περιελάμβανε 8 ερωτήματα που αφορούσαν τις αντιλήψεις των γονέων για το ρόλο του νηπιαγωγείου και τους επιμέρους σκοπούς ενός προγράμματος μετάβασης. Αξίζει να σημειώσουμε ότι σε δύο από τα νηπιαγωγεία που συμμετείχαν, η πλειοψηφία των γονέων ήταν ελληνοπόντιοι-παλιννοστούντες και αλλοδαποί οι οποίοι παρουσίαζαν σημαντικές δυσκολίες στην ανάγνωση του ερωτηματολογίου. Στην περίπτωση αυτή η συμπλήρωση του έγινε με τη μορφή συνέντευξης όπου χρησιμοποιήθηκε και διερμηνέας, ρόλο τον οποίο ανέλαβαν γονείς που μιλούσαν εκτός από τη μητρική τους γλώσσα (ρώσικα, αλβανικά, πακιστανικά) και την ελληνική. Η ποιοτική

ανάλυση των ερωτηματολογίων ανέδειξε ως κυρίαρχη άποψη των γονέων την προετοιμασία του παιδιού τους για το δημοτικό μέσω της ανάπτυξης των δεξιοτήτων της ανάγνωσης και γραφής καθώς και της αρίθμησης υποβαθμίζοντας την κοινωνική και συναισθηματική πλευρά.

Επίσης η ομάδα πρότεινε την ενημέρωση των εκπαιδευτικών του δημοτικού σχολείου καθώς και την ανίχνευση των δυνατοτήτων ανάπτυξης συνεργασίας. Ακόμα, η σχολική σύμβουλος ανέλαβε να ενημερώσει τους σχολικούς συμβούλους δημοτικής εκπαίδευσης καθώς και τους Διευθυντές των δημοτικών σχολείων για το εν λόγω πρόγραμμα. Η ομάδα μετάβασης τέλος, ενημέρωσε την τοπική κοινωνία για το πρόγραμμα και εξασφάλισε τη συνεργασία της.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στη φάση αυτή βοήθησαν στην αποσαφήνιση της κατάστασης και συνέβαλαν στη δημιουργία του τελικού μοντέλου περιγραφής της στο οποίο θα βασιζόταν ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του προγράμματος.

Σχεδιασμός του προγράμματος

Ακολουθώντας τα βήματα μιας έρευνας δράσης η ομάδα προχώρησε στο σχεδιασμό του προγράμματος του οποίου οι βασικοί άξονες περιελάμβαναν την ανάπτυξη δραστηριοτήτων με τα επιμέρους οικοσυστήματα των παιδιών όπως δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο, δραστηριότητες συνεργασίας με το δημοτικό σχολείο, με τους γονείς των νηπίων και την τοπική κοινωνία.

Στο πλαίσιο της αρχικής αξιολόγησης οι νηπιαγωγοί της ομάδας προχώρησαν στην ανίχνευση των γνώσεων, απόψεων, σκέψεων, συναισθημάτων και εμπειριών που είχαν τα παιδιά αναφορικά με το «Δημοτικό σχολείο και τη Μετάβαση» μέσω της τεχνικής του καταγισμού ιδεών-«brainstorming». Για την πληρέστερη καταγραφή των απόψεων των παιδιών χρησιμοποιήθηκε και το παιδικό ιχνογράφημα. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι παρόλο που αρκετά παιδιά γνώριζαν τι είναι το Δημοτικό σχολείο και είχαν σχετικές εμπειρίες υπήρχε σημαντικός αριθμός παιδιών που διατύπωσε αναφορές που δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα όπως: «*εκεί κάνουν μάθημα και άμα δεν το ξέρεις μπορεί να σε δείρει ο δάσκαλος*», «*ο διευθυντής μαλώνει τα παιδιά*», «*βάζουν τιμωρίες*», κλπ. Σε ερωτήματα αναφορικά με τη μετάβαση τους στο δημοτικό και τα συναισθήματα τους στην προοπτική αυτή υπήρχαν αρκετά παιδιά που εξέφρασαν επιφυλάξεις, ανασφάλεια, φόβο για το άγνωστο ή συγκεκριμένους φόβους απέναντι στο χώρο και στα πρόσωπα, όπως: «*δε θέλω να φύγω από το νηπιαγωγείο*», «*φοβάμαι να πάω εκεί*», «*θα πάνε άλλα παιδιά από την τάξη μας;*», «*θα είσαι κι εσύ κυρία εκεί;*», κλπ.

Στη συνέχεια τα παιδιά ενεπλάκησαν σε συζητήσεις σχετικά με τι θα ήθελαν να μάθουν για το δημοτικό σχολείο και τη μετάβαση τους. Τα παιδιά εξέφρασαν απορίες, ερωτήματα και προβληματισμούς εστιάζοντας στην επιθυμία τους να γνωρίσουν τους χώρους και τα πρόσωπα, με ιδιαίτερες αναφορές στην ανάπτυξη σχέσεων με τα παιδιά του δημοτικού σχολείου όπως: «*να πάμε να παίξουμε με τα παιδιά του δημοτικού*», «*να κάνουμε γυμναστική μαζί τους*», «*να κάνουμε μια γιορτή μαζί*», κλπ. Τα ερωτήματα των παιδιών ενσωματώθηκαν στον αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος που είχε τις ακόλουθες βασικές επιδιώξεις:

1. Να αναπτύξουν τα παιδιά κατάλληλες κοινωνικές δεξιότητες για την επιτυχή αντιμετώπιση νέων καταστάσεων προβληματισμού
2. Να αποκτήσουν την ικανότητα προσαρμογής σε νέες καταστάσεις και δεδομένα
3. Να υιοθετήσουν θετικές στάσεις και αντιλήψεις για το δημοτικό σχολείο

4. Να επιτευχθεί η συνεργασία και να αναπτυχθούν θετικές αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ παιδιών, εκπαιδευτικών των δύο βαθμίδων και γονέων.

Οι στόχοι του προγράμματος είχαν ως κύριους άξονες την εξοικείωση των παιδιών με τους χώρους, τα πρόσωπα, τις εκπαιδευτικές μεθόδους και τις δραστηριότητες του δημοτικού, την ανάπτυξη κοινών δράσεων μεταξύ παιδιών και εκπαιδευτικών νηπιαγωγείου και δημοτικού και τη συμμετοχή και συνεργασία των γονέων και της τοπικής κοινωνίας στα δρώμενα του σχολείου.

Ενδεικτικές δραστηριότητες που σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν στους χώρους του νηπιαγωγείου ήταν η γνωριμία των νηπίων με τα βιβλία του δημοτικού, προσομοίωση της τάξης του δημοτικού και εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών με το νηπιαγωγείο, κατασκευή μακέτας του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου, χαρτογράφηση της διαδρομής από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και δημιουργία διαφημιστικού υλικού για τη διάχυση του προγράμματος.

Στα πλαίσια της συνεργασίας νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου πραγματοποιήθηκαν δραστηριότητες που αφορούσαν τη γνωριμία των παιδιών με τους χώρους, τα πρόσωπα και καθημερινές πρακτικές του δημοτικού σχολείου καθώς και συμμετοχή των παιδιών σε κοινές δράσεις όπως στον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου, στην υλοποίηση σχεδίων εργασίας, π.χ. «Ανακύκλωση», «Προστατεύω το περιβάλλον», παρακολούθηση μαθημάτων του δημοτικού, συμμετοχή σε μαθήματα όπως η Γυμναστική, Μουσική, Αγγλικά.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι κατά τη διάρκεια υλοποίησης των δραστηριοτήτων οι διδακτικές πρακτικές διαφοροποιήθηκαν αρκετά συχνά τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς τη διαδικασία με τρόπο που να ανταποκρίνονται στις δυσκολίες που παρουσίαζαν κυρίως τα αλλοδαπά ή δίγλωσσα παιδιά στη χρήση της ελληνικής γλώσσας. Το υποστηρικτικό κλίμα της ομάδας καθώς και οι αναστοχαστικές δράσεις της βοήθησαν στην αναπροσαρμογή και τροποποίηση των πρακτικών μέσω της εποπτικοποίησης της διδασκαλίας, με τη χρήση ομαδοσυνεργατικών σχημάτων, παντομίμας, κινητικών παιχνιδιών, εικαστικών και μουσικών δραστηριοτήτων καθώς και εμπλοκή των γονέων των παιδιών με τρόπο ώστε να ενισχυθεί αποτελεσματικά η προσαρμογή τους.

Στο επίπεδο της συνεργασίας με τους γονείς σε πρώτη φάση έγιναν ενημερωτικές συναντήσεις σε θέματα που αφορούν την ομαλή μετάβαση των νηπίων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αναπτύχθηκε κατά την οργάνωση εργαστηρίων όπου συμμετείχαν οι νηπιαγωγοί, οι γονείς και σχολική ψυχολόγος και είχαν ως βασικό σκοπό την επεξεργασία θεμάτων π.χ συναισθήματα άγχους και διαχείριση τους, ζητημάτων σχετικών με τη ψυχοκοινωνική προσαρμογή του παιδιού, νέοι ρόλοι γονέων και νηπίων, κλπ. Επίσης, σε αρκετές περιπτώσεις γονείς συμμετείχαν σε δράσεις που υλοποιήθηκαν στο νηπιαγωγείο όπως η οργάνωση κοινών εκδηλώσεων νηπιαγωγείου και δημοτικού, η συμμετοχή τους σε δραστηριότητες μέσα στην τάξη, η οργάνωση δημιουργικών εργαστηρίων και η παρουσίαση-διάχυση του προγράμματος.

Τέλος, η εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας έγινε κυρίως με την παροχή βοήθειας σε πρακτικά ζητήματα που προέκυψαν όπως η μεταφορά των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό, η παραχώρηση χώρων και τεχνολογικών μέσων για την παρουσίαση του προγράμματος.

Κατά τη διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος οι νηπιαγωγοί παρακολουθούσαν την πορεία των σχεδιασμών τους και έχοντας ως αφετηρία την αναστοχαστική μέθοδο στοχάζονταν πάνω στις διδακτικές πρακτικές τους για να τις προσεγγίσουν με νέους και διαφορετικούς τρόπους. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν διάφορες μέθοδοι και τεχνικές όπως το Ημερολόγιο νηπιαγωγού,

το Ημερολόγιο του κριτικού φίλου, οι βιντεοσκοπημένες δράσεις καθώς και το φωτογραφικό υλικό. Η ομάδα πραγματοποιούσε συναντήσεις ανά δεκαπενθήμερο, όπου κάθε μέλος, νηπιαγωγοί και κριτικός φίλος, παρουσίαζαν την έκθεσή τους, συζητούσαν, αντάλλασσαν ιδέες και κατέθεταν προτάσεις και νέες στρατηγικές για επίλυση προβλημάτων, βελτίωση των διδακτικών τους πρακτικών και τροποποίησης του προγράμματος, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες κάθε σχολικής μονάδας και ομάδας παιδιών.

Δραστηριότητες ολοκλήρωσης

Οι δραστηριότητες ολοκλήρωσης περιελάμβαναν εκδηλώσεις παρουσίασης του προγράμματος στους γονείς, στα σχολεία και στην τοπική κοινωνία, παραγωγή διαφημιστικού υλικού (αφίσες, μπλουζάκια, καπέλα) για τη διάχυσή του, εκθέσεις και θεατρικά δρώμενα.

Αξιολόγηση του προγράμματος

Η αξιολόγηση των προγραμμάτων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ποικίλων μεθόδων και τεχνικών όπως συνεντεύξεις-ομαδικές συζητήσεις με τα παιδιά, συνεντεύξεις με τις νηπιαγωγούς, ημερολόγιο νηπιαγωγού, η τελική έκθεση της επόπτριας-κριτικού φίλου, ερωτηματολόγια προς τους γονείς, υλικό από το φάκελο των προγραμμάτων και υλικό από τους ατομικούς φακέλους αξιολόγησης των νηπίων.

Από τη μελέτη των συνεντεύξεων-συζητήσεων με τα παιδιά διαπιστώθηκε η ανάπτυξη ενός ιδιαίτερου ενδιαφέροντος σχετικά με το δημοτικό σχολείο και τη διαδικασία μετάβασης τους, γεγονός που μπορούμε να αποδώσουμε στο ότι τα παιδιά βιώνουν σε καθημερινή βάση άτυπα ή τυπικά καταστάσεις που έχουν σχέση με τη μετάβαση τους. Επιπλέον, μέσα από τη διαδικασία αυτή τα παιδιά γνώρισαν και εξοικειώθηκαν με το χώρο και τα πρόσωπα του δημοτικού σχολείου, ανέπτυξαν σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά και αντιμετώπιζαν τη διαδικασία της μετάβασης με θετικά συναισθήματα. Τα αρνητικά σχόλια εστίασαν στη διαμόρφωση του χώρου των αιθουσών του δημοτικού σχολείου και στην έλλειψη παιγνιώδους μορφής μάθησης.

Η ανάλυση των συνεντεύξεων των νηπιαγωγών και της έκθεσης του κριτικού φίλου έδειξε ότι οι νηπιαγωγοί μέσα από τη διαδικασία αυτή ανέπτυξαν κουλτούρα συνεργασίας, υιοθέτησαν συνεργατικές μορφές εργασίας στην εκπαιδευτική πρακτική και εμπλούτισαν τις διδακτικές πρακτικές τους. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε από τις νηπιαγωγούς για τη συμβολή του υποστηρικτικού πλαισίου της ομάδας, που τους παρείχε τη δυνατότητα να μοιραστούν ιδέες, εμπειρίες και πρακτικές, να δημιουργήσουν σχέσεις αλληλεξάρτησης, αλληλοεπικοινωνίας και εμπιστοσύνης, γεγονός που βοήθησε σημαντικά στην πραγματοποίηση των στόχων της ομάδας. Επίσης, τονίστηκε θετικά ο ρόλος του κριτικού φίλου που για αυτούς ήταν το κατάλληλο πρόσωπο τόσο για τη θεωρητική τους επιμόρφωση αλλά και ψυχολογική υποστήριξη.

Στο ερώτημα που αφορούσε τις δυσκολίες που συνάντησαν εστίασαν στην έλλειψη ουσιαστικής επιμόρφωσης τους, στην ελλιπή ενημέρωση του ΥΠΕΠΘ προς τους εκπαιδευτικούς του δημοτικού, τη μεγάλη προσπάθεια που κατέβαλαν για να τους πείσουν για την αναγκαιότητα του προγράμματος και συνεργασίας καθώς και την έλλειψη εμπειρίας τους στη μεθοδολογία της έρευνας δράσης. Επισημάνθηκαν ακόμα προβλήματα συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς των δύο βαθμίδων που αποδίδονται στις διαφορετικές αντιλήψεις και προσδοκίες τους αναφορικά με την

ετοιμότητα των παιδιών. Τέλος, αναφέρθηκαν επικοινωνιακές δυσκολίες με τους γονείς λόγω της σύνθεσης του πληθυσμού.

Η αξιολόγηση του προγράμματος ενισχύθηκε από τις απαντήσεις που έδωσαν οι γονείς στα ερωτηματολόγια που συμπλήρωσαν. Πιο συγκεκριμένα, οι γονείς δήλωσαν ικανοποιημένοι από τα αποτελέσματα του προγράμματος, ένιωσαν πιο ασφαλείς και έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της μετάβασης των παιδιών τους στο δημοτικό, απέκτησαν περισσότερη εμπιστοσύνη στους εκπαιδευτικούς και βελτίωσαν σημαντικά τις σχέσεις τους τόσο με τα παιδιά τους όσο και με τους άλλους γονείς και εκπαιδευτικούς.

Τέλος, η μελέτη των φακέλων του προγράμματος ανέδειξε πληθώρα εργασιών κυρίως ομαδικών, με αναφορά σε ποικίλους στόχους, οι οποίες χαρακτηρίζονταν από δημιουργικότητα, λεπτομερείς καταγραφές και απεικονίσεις. Τα σχόλια που συνόδευαν τις εργασίες αντικατόπτριζαν τα θετικά συναισθήματα που βίωσαν τα παιδιά μέσα από αυτό το πρόγραμμα. Οι εργασίες που επιλέχθηκαν και τοποθετήθηκαν στους ατομικούς φακέλους αξιολόγησης των παιδιών έδειξαν σημαντική εξέλιξη και πρόοδο σε όλους τους τομείς, με έμφαση το ιχνογράφημα, τις γραπτές παραγωγές τους και την ανάπτυξη κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Συμπεράσματα

Είναι γενικά παραδεκτό ότι ο σχεδιασμός ενός προγράμματος μετάβασης δεν είναι υπόθεση μόνο των νηπιαγωγών, ούτε περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν μόνο τα υπό σχολική ένταξη νήπια, αλλά είναι ένα σχεδιασμός που αποβλέπει στην ανάπτυξη κουλτούρας συνεργασίας μεταξύ νηπιαγωγών, δασκάλων, γονέων και παιδιών και προβλέπει δράσεις συνεργασίας με κάθε ομάδα ξεχωριστά (Αλευριάδου, κ.ά., 2008). Η μετάβαση είναι μια διαδικασία μακροπρόθεσμη στην οποία μετέχουν από τη μια τα νήπια και οι γονείς τους οι οποίοι βιώνουν ενεργά τη μετάβαση και από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί, σχολικοί σύμβουλοι, στελέχη εκπαίδευσης, που λειτουργούν ως σύμβουλοι και καθοδηγητές. Αυτό συνεπάγεται ότι, για να ανταποκριθεί ένας εκπαιδευτικός ή στέλεχος στις απαιτήσεις ενός προγράμματος μετάβασης θα πρέπει να επιμορφωθεί κατάλληλα για να μπορέσει να πετύχει τους στόχους του.

Οι εκπαιδευτικοί της ομάδας δράσης που παρουσιάζουμε στην εργασία αυτή ανέλαβαν μεν την πρωτοβουλία εφαρμογής του προγράμματος της μετάβασης ωστόσο δεν έτυχαν της αναγκαίας και ουσιαστικής επιμόρφωσης από το φορέα υλοποίησης του προγράμματος. Το πρόβλημα αυτό οδήγησε την ομάδα στην απόφαση να προχωρήσει στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του μέσω μιας συνεργατικής έρευνας δράσης, μιας διαδικασίας που έδωσε στους ίδιους τη δυνατότητα ανάπτυξης επιμορφωτικών δράσεων και αυτομόρφωσης. Βέβαια, ο υποστηρικτικός ρόλος του κριτικού φίλου βοήθησε σημαντικά στη διαμόρφωση του κατάλληλου πλαισίου εισαγωγής των εκπαιδευτικών ως συνεργευνητών στη διαδικασία της αμοιβαίας μάθησης.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την αξιολόγηση ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, καθώς όλοι οι εμπλεκόμενοι εκφράστηκαν θετικά για την έκβαση του προγράμματος. Ωστόσο δε θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε με σιγουριά ότι τα παιδιά που συμμετείχαν θα είχαν και μια πετυχημένη μετάβαση. Αυτό που μπορούμε να πούμε είναι ότι τα παιδιά διαμόρφωσαν μια θετική στάση απέναντι στο δημοτικό σχολείο, αλλά δε γνωρίζουμε πως ανταποκρίθηκαν στις νέες απαιτήσεις που προέκυψαν από το ρόλο τους ως μαθητές στο δημοτικό σχολείο καθώς το

πρόγραμμα αυτό δεν είχε συνέχεια. Θεωρούμε λοιπόν αναγκαία την ύπαρξη του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου το οποίο θα υποστηρίξει συστηματικά τέτοιου είδους προσπάθειες και θα διασφαλίσει τη συνέχεια των εμπειριών των παιδιών.

Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αλλαγή του τρόπου οργάνωσης του σχολείου και του ρόλου των εκπαιδευτικών, η συνεργασία μεταξύ της εκπαιδευτικής κοινότητας και της τοπικής κοινωνίας, η ευαισθητοποίηση των γονέων και η ενεργοποίηση των φορέων της κοινότητας και γενικά το «άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία» μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα σε όλους τους εμπλεκόμενους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλευριάδου, Α., Βρυνιώτη, Κ., Κυρίδης, Α., Σιβροπούλου-Θεοδοσιάδου, Ε., Χρυσάφιδης, Κ. (2009). *Οδηγός Ολοήμερου Νηπιαγωγείου*, ΥΠΕΠΘ, Αθήνα.
- Broström, S. (2002). Communication and continuity in the transition from kindergarten to school. Στο: H. Fabian & A.W. Dunlop (Ed): *Transitions in the Early Years: Debating continuity and progression for young children in early education*. London and New York: Routledge Falmer, 52-63.
- Βρυνιώτη, Κ. (1999). Η συνεργασία νηπιαγωγών και δασκάλων ως παράγοντας διαμόρφωσης ισότητας ευκαιριών κατά τη μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο στην Ελλάδα και τη Γερμανία. Στα πρακτικά του Η' διεθνούς επιστημονικού συνεδρίου: *Σχολική Αποτυχία και κοινωνικός αποκλεισμός. Αιτίες, συνέπειες και αντιμετώπιση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βρυνιώτη, Κ. (2005). Μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό σχολείο: Μια οικοσυστημική ερευνητική προσέγγιση των κοινωνικών σχέσεων των αρχαρίων μαθητών και μαθητριών στη σχολική τάξη. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 39.
- Βρυνιώτη, Κ. (2007). Σχολική ένταξη και οικογένεια: Μια ερευνητική προσέγγιση των εμπειριών των παιδιών στην αφετηρία της σχολικής ζωής από τη σκοπιά των γονέων. *Επιστήμες της Αγωγής*, 2, 67-87.
- Βρυνιώτη, Κ., & Ματσαγγούρας, Η. (2005). Μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο: Μια οικοσυστημική ερευνητική προσέγγιση των κοινωνικών σχέσεων των αρχαρίων μαθητών και μαθητριών στη σχολική τάξη. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 40, 78-102.
- Cohen, L. & Manion, L. (1994). *Research methods in education*. London and New York: Routledge.
- Γουργιώτου, Ε. (2008) Αποτελεσματικές πρακτικές μετάβασης των νηπίων από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Εισήγηση στο Κεντρικό Επιμορφωτικό Σεμινάριο Στελεχών της Εκπαίδευσης. Αθήνα: Δ/ση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ΥΠΕΠΘ.
- Griebel, W. & Niesel, R. (2002). Co-constructing transition into kindergarten and school by children, parents and teachers, in H. Fabian, A.-W. Dunlop (eds), *Transitions in the early years*, London and New York, Routledge Falmer, 64-75.
- Kaufman, S. E., & Pianta, R. C. (2000) An Ecological Perspective on the Transition to Kindergarten: A Theoretical Framework to Guide Empirical Research, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21:(5), 491-511.
- Κιτσαράς, Γ. (2001). *Προσχολική Παιδαγωγική*, Αθήνα.
- Margettes, K.(2002): Planning transition programs. Στο: H. Fabian & A.W. Dunlop (Ed): *Transitions in the Early Years: Debating continuity and progression for young children in early education*. London and New York: Routledge Falmer, 111-122

- Πανοπούλου-Μαράτου, Ο. (1989). Τα μικρά της Α΄ Δημοτικού: Οι πιθανές ψυχολογικές δυσκολίες στην τάξη και στη μάθηση. *Ανοιχτό Σχολείο*, 25, 13-16.
- Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (1989). Η επίδραση της ηλικίας εισόδου των μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο στη σχολική τους επίδοση. *Ψυχολογικά θέματα*, 2, 112-120.
- Μπαγάκης, Γ., Διδάχου, Ε., Βαλμάς, Φ., Λουμάκου, Μ. και Πομώνης, Μ. (2006). *Η ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και η προσαρμογή τους στην Α΄ τάξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Πανταζής, Σ. (1991). Προβλήματα στη μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο σχολείο. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 58, 45-58.
- Τοκμακίδου, Ε. (2007) Σύγχρονες προσεγγίσεις στο ζήτημα της μετάβασης του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Ανακτήθηκε στις 10.06.2010 στο <http://www.nured.uom.gr/pg/index.php?download=Tokmakidou.pdf>